

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	7
ВСТУП.....	8
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	12
1.1. Фразеологізми – невід’ємні елементи в процесі вербалізації різних фрагментів і явищ навколишнього світу.....	12
1.2. Фразеологічні одиниці як ефективні мовні засоби на позначення рис та ознак людини.....	16
1.3. Порівняльні фразеологізми як особлива структурно-семантична група одиниць у складі фразеології.....	21
1.4. Антропоцентрична зорієнтованість семантики порівняльних фразеологізмів на позначення рис та ознак людини.....	28
Висновки до Розділу 1.....	33
РОЗДІЛ 2. ПОРІВНЯЛЬНІ ФРАЗЕОЛОГІЗМИ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ НА ПОЗНАЧЕННЯ ЕМОЦІЙ ЛЮДИНИ.....	34
2.1. Сутність емоцій та почуттів та їх місце у загальній характеристиці людини.....	34
2.2. Мовні та позамовні чинники формування емотивної фразеології.....	46
2.3. Семантична класифікація емотивних порівняльних фразеологізмів німецької мови.....	52
2.4. Етнокультурна маркованість семантики емотивних порівняльних фразеологізмів німецької мови.....	62
Висновки до Розділу 2.....	77
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	80
ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	83
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ.....	90
ДОДАТОК.....	91

ВСТУП

У процесі пізнання об'єктивної дійсності людина намагається створити картину світу, яка отримує вираження в мові. Обов'язковим елементом пізнавальної діяльності людини є порівняння, у ході якого людина визначає властивості і місце предмета. Позначаючи новий об'єкт чи явище, людина завжди його співвідносить зі схожим об'єктом чи явищем, який уже має назву. Носії кожної мови використовують порівняння, в ході якого порівнюються живі істоти, природні явища, представники тваринного і рослинного світу, конкретні предмети і абстрактні явища тощо. Порівняння є джерелом метафор, стереотипів, символів, вони розкривають міфологічність свідомості, а також часто демонструють його національну специфіку. Номінативним знаком у цьому випадку стає певна модель – словосполучення, яке через вербальний знак сприяє запам'ятовуванню і засвоєнню нового об'єкта.

Одним із яскравих засобів мови, в основі якого лежить порівняння, є компаративні фразеологічні одиниці (далі КФО), які стали особливим мовним явищем, що має значення і специфічну форму його вираження. Порівняльна фразеологія – це один із чисельних пластів будь-якої мови. Компаративні фразеологічні одиниці становлять значний інтерес для дослідників. Виникаючи на основі образного уявлення про той чи інший предмет чи явище, вони найбільш яскраво і безпосередньо відображають національну самобутність мови через систему оцінних образів-еталонів, характерних для певної лінгвокультурної спільноти. У компаративних фразеологізмах закріплені стереотипи мислення мовної спільноти, в яких відображена людина.

Лінгвокультурною своєрідністю відзначається і тематична структура компаративних фразеологізмів. Однією з важливих тем, яка отримує детальне висвітлення у фразеологічному фонді кожної мови, зокрема й у КФО, є характеристики людини за різними параметрами (зовнішністю, характером, почуттями та емоціями тощо). За словами А. Д. Райхштайна, фразеологічна система демонструє «подвійний антропоцентризм» – походження і

функціювання, тобто семантичну орієнтованість на людину як лексем-компонентів у їх прямих значеннях, так і сукупних фразеологічних одиниць і їх фразеологічних значень [Райхштейн, 1980, с. 92].

У багатоаспектному відображенні людини у фразеологічній картині світу вагоме місце займають одиниці, що характеризують її емоційний стан. Протягом останніх років проблема вербалізації емоцій часто привертає до себе увагу вчених не тільки в галузі психології, філософії, але й лінгвістики. Цей інтерес дослідників обґрунтований передусім тим, що кожній людині властиві емоції, які впливають на її діяльність і визначають її поведінку. Вони настільки виразні й постійні, що можуть слугувати основою для позначення особистості. Вербалізація емоційних ознак, особливості та механізми їх мовної матеріалізації були предметом наукових пошуків на матеріалі лексичних одиниць (Н. А. Дмитрієва, В. І. Шаховський), фразеологічних одиниць (М. В. Гамзюк, Р. О. Каракевич, Н. Негрич, О. Г. Сошко, К. Šichová) тощо. Дослідженню порівняльних фразеологізмів німецької мови, серед яких мають місце і емотивні, присвячені праці К. І. Мізіна. Однак незважаючи на велику увагу дослідників до емотивної фразеології, питання вербалізації емоцій, на наш погляд, вимагає значного доопрацювання. Це стало підставою для обрання в якості об'єкта нашого магістерського дослідження порівняльних фразеологізмів сучасної німецької мови, що позначають емоційні ознаки людини. Вибір об'єкта дослідження зумовлений чисельністю, високою продуктивністю, широкими фразотворчими можливостями та антропоцентричною спрямованістю сучасної лінгвістичної парадигми. У цьому вбачаємо **актуальність** теми дослідження.

Об'єктом магістерської роботи є компаративні фразеологічні одиниці сучасної німецької мови.

Предметом вивчення стала семантика КФО, спрямованих на позначення емоцій людини, та їх етнокультурне маркування.

Основна мета роботи полягає у здійсненні семантичної класифікації порівняльних фразеологізмів, аналізі національно-специфічних образів та виявленні культурних кодів, які використовуються в німецькій мові для вербалізації емоцій.

Досягнення окресленої мети передбачає виконання таких **завдань**:

- укласти корпус німецьких КФО на позначення емоційних ознак людини для подальшої характеристики з погляду семантики та етнокультурного маркування;
- охарактеризувати фразеологізми як засоби вираження фрагментів і явищ об'єктивної дійсності, зокрема й рис і ознак людини;
- окреслити порівняльні фразеологізми як клас одиниць зі специфічною структурою та семантикою;
- простежити антропоцентричну спрямованість компаративних фразеологізмів на позначення рис і ознак людини;
- обґрунтувати місце емоцій у житті людини, їхню сутність та засоби їх мовної експлікації;
- окреслити чинники формування емотивної фразеології;
- здійснити семантичну характеристику порівняльних фразеологізмів на позначення емоційних рис і ознак людини та простежити національну специфіку використаних у них образів.

Для вирішення вищезгаданих завдань у роботі були використані такі **методи**: описовий, що дозволив охарактеризувати особливості семантики досліджуваних одиниць; порівняльний метод – для виявлення їх диференційних ознак; метод компонентного аналізу – для дослідження фразеологічного значення, його семантичної структури; метод суцільної вибірки – для виокремлення ілюстративного матеріалу із фразеологічних словників сучасної німецької мови.

Матеріалом дослідження слугували КФО німецької мови, що позначають емоційні риси та ознаки людини, відібрані із одно- та двомовних

фразеологічних словників. На основі вибірки сформовано корпус обсягом 200 одиниць.

Теоретичне значення дослідження полягає в тому, що воно є певним внеском у проблему репрезентації внутрішнього світу людини в цілому і його важливої складової – емоційної сфери у німецькій фразеологічній картині світу. Внаслідок цього дослідження отримано знання про властивості німецьких компаративних фразеологічних одиниць, що виражають емоційні ознаки та риси людини.

Наукова новизна магістерської роботи вбачається в комплексному підході до питання вербалізації емоційних ознак людини в німецьких КФО крізь призму семантики та її етнокультурного маркування.

Практичне значення проведеного дослідження вбачається у всебічній характеристиці емотивних фразеологічних одиниць, включаючи особливості семантики і етнокультурного маркування. Результати і матеріал магістерського дослідження можуть використовуватися у дослідженнях з емотивної фразеології, психолінгвістики, у практиці викладання німецької мови та лексикографічній практиці.

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаної літератури, джерел ілюстративного матеріалу і додатку. Загальний обсяг магістерської роботи складає 95 сторінок.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Мова є унікальною, притаманною лише людині, здатністю спілкування і відображення світу, невід'ємним компонентом історії її носіїв, що зумовило появу нової парадигми її вивчення – антропологічної. У центрі уваги дослідників цього напрямку опинився людський фактор у мові. У цю нову парадигму наукового знання безперечно включені фразеологізми, оскільки в них, як і в інших традиційно відтворюваних одиницях мови, сконцептуалізовані знання про людську картину світу, відношення суб'єкта до фрагментів дійсності, запрограмовано трансляцію еталонів і стереотипів національної свідомості від покоління до покоління.

Базові емоції – універсальні, загальнолюдські. Вони кодуються і відтворюються в лексичних і фразеологічних знаках мови, здатних забезпечувати як внутрішньомовну, так і міжкультурну комунікацію. Проведене дослідження дозволяє констатувати, що емотивні фразеологізми складають чисельний клас німецької фразеології, що зумовлено, з одного боку, важливою роллю, яку відіграють емоції в житті людини, з іншого, – мовною специфікою фразеологічних одиниць, що полягає в образності, експресивності, оцінності.

Творення емотивних фразеологізмів зумовлене низкою позамовних і мовних чинників, серед них важливим є комунікативний намір мовця, спрямований на досягнення певного комунікативного ефекту за використання мінімальної кількості засобів. КФО забезпечують це повною мірою, оскільки є одночасно лаконічними та експресивними мовними одиницями. Іншою природною здатністю людини є позитивна чи негативна оцінка того, що відбувається. КФО реалізують її за допомогою образів, що лежать в їх основі. Сама мовна система містить важливі передумови для емоційного фразотворення, оскільки вимагає диференційованого вираження емоцій. Означені одиниці будуються за аналогією, тобто з використанням типових моделей: німецькі КФО володіють однотипною структурою та семантикою. Їх

формальними ознаками є наявність сполучників *wie*, *als*, *als ob*, семантичними – образність, експресивність, підсилення значення, символізм.

За допомогою КФО знаходить відображення цілий спектр емоцій, які можна поділити на перманентні та змінні, негативні, індіферентні та позитивні. Негативні емоційні стани, на відміну від позитивних і індіферентних, розрізняються у німецьких КФО найдетальніше. Сильні та слабкі емоції презентуються різними за своєю семантикою дієсловами: для вираження сильних емоцій (наприклад, шаленіння, оскаженілість тощо) використовуються дієслова на позначення руху, слабкі емоції (нечутливість, байдужість і т.д.) виражаються за допомогою дієслів, що позначають розташування в просторі. Слабкі емоції презентуються теж через ознаки, що виражаються прикметниками, семантика яких асоціюється з позитивними чи негативними емоціями.

Поширеним явищем у досліджуваному мовному матеріалі є синонімія, що забезпечує диференційоване відображення емоцій за допомогою різних образів відповідно до мети, яку переслідує мовець. Спостерігається висока лексична варіативність компонентів КФО, що належать до однієї чи різних лексико-тематичних груп, а також синонімія дієслівних одиниць. Це явище знаходить пояснення у симілятивній природі цих одиниць, на яку накладається емоційність мовця. Обидва ці фактори, взаємодіючи, створюють основу для нових образів.

Німецькі КФО, як і фразеологізми загалом, тісно пов'язані з життям народу, його історією. Основу німецького фразотворення складають присутні в їх культурі, зрозумілі та впізнавані реалії: люди, тварини, рослини, казкові герої, предмети та притаманні їм ознаки. Вони ілюструють певні домінанти при категоризації та оцінці емоцій представниками німецькомовної спільноти. Ключова особливість КФО як одиниць із симілятивною образною системою є вказівка на еталонного носія ознаки, з якою порівнюється референт, що складає їх образну основу. Відтак у досліджуваних німецьких КФО це відомі історичні

постаті, улюблені герої казок і міфів тощо. Правильне декодування цих КФО вимагає знання німецької історії, літератури, міфології. У ході дослідження німецьких КФО нами встановлено, що для опису емоційних ознак людини отримують застосування різні культурні коди, найпоширенішими серед яких є антропний, міфологічний, зооморфний, фітоморфний, предметний, гастрономічний, природний. Вони відображають типові для німецькомовної спільноти моделі категоризації емоцій.